

تۈرك يۇرتى

تۈركلۈك فائىدەسەنە چالغىش
اون بىش كۈندە بىر چىقار

يىل ۷ - جلد ۱۴ - عمومى صاىي ۱۵۲
۱۶ كانۇن ئانى ، ۱۳۳۴ - صاىي ۲

قاموس فلسفه حقنده

بش آتی آی قدر اول مجموعہ کر رضا
توفیق بکک مسلك فلسفہی مین بر مکتوبی
نشرہ باشلامدی . او زمان سزده حکیم شہرک
بو نشرجاتی حقندہ نہ دوشوندکریز دها
بعض ذوات آردندہ بدن دہ صورمشدیکز .
ایلریدہ و بو مکتوب بیتدیکی وقت آرزوگری
یرینہ کتور مکہ چالشہ جفی وعد ایلہ برابر
شمیدک مشار الہک قاموس فلسفہی حقندہ کی
استیضاحلرمی صیرہ سیلہ یازمغہ باشلایہ جفم .
فقط اول امردہ بواثر قیمتدارک نشری معارف
عنائیہ مزجہ بیوک بر موفقیہ علمہ اولدیفی
حالدہ لایق اولدیفی درجہدہ تقدیر اولنادیفی
آجیقجہ سویلہ یجکم . امید ایدہلم کہ اخلاف
بو همت و خدمت عظیمہی بزدن ای تقدیر
ایتیلر .

کلم استیضاحلرمہ :

۳۳ نجی صحیفہدہ کی امساک بختندہ : « امساک
امر و یا توصیه ایدن فلسفیانہ رواقیہ ، ادیان
متزلزلہدہ خریستانقدر دینلمشدر . » انحق رواقیہ نک
مؤسی اولان (زہنون) دن هان ایکی عصر اول
حکمت اشراقیہ نک واضع شہری حکیم فیثاغور
مریدلرینہ اساس طریقتی اولہرق رھیز و ریاضتی
أمر و بالخاصہ آتیمہ سنی نہی ایشدی . بناءً علیہ
بومبختہ فیثاغوردن بحث اولناماسی ہمہ حال
بر اثر ذھول اولمالیدر .

۳۴ نجی صحیفہدہ « مع مافیہ بودیزم و براہما .
نیزم مذہبلرندہ بوزہد و اونک لازمہ اخلاقیہ سی
اولان بوامساک حدیثی آشمش و طاقت بشریہ نک

تحمیل ایدہ میہ جکی بر درجہ اذیتہ وارد یرلمشدر
دینلمشدر . انحق بودیزمک زہد ascétisme
ایلہ بر مناسبتی یوقدر . شانتی دولاسوسہی
تاریخ ادیانندہ بونی قطعیتلہ سویلیور . بو کتابک
۳۶۸ نجی صحیفہ سندہ : « بودیزم ، زہادت ایلہ کاملاً
قطع علاقہ ایشمشدر » دنیلور .

بناءً علیہ قاموس فلسفہدہ کی : « کندنی
بر آغاج دالہ اصمق ، و آیلرچہ اولیلہ آچ
وصوسر صالانوب دورمق ، وجودلرینہ یوزلرچہ
چیولر میخلامق ... » کی تعذیلر و بونلرک
دھا یوزلرچہ چشیدلری دھا زیادہ براہان ،
ثرائیاء و ہند و مذہبلرندہ وارد .

۳۵ نجی صحیفہدہ مثنوی شریفک بر
حکایہ سندہ مرض موتک نہ صورتلہ خلاصکار
روح عد اولندیغہ دائر براز ایضاحات و یرلدکد .
نصکرہ « روحک روح کلی یہ قاووشماسی واوندہ
محو و نابود اولماسی دہ فنا فی اللہدر ، ہندلسان
تصوفدہ نیروانا بودر . » دینلمشدر .

بو مسئلہ زیادہ سیلہ شایان تدقیق و تعمیق
بر بحث مہمدر . اولاً شونی عرض ایدہ یمکہ :
اکابر اسلامدن ہیچ بریسی موتی تمنی ایشمشدر .
« اولومدن اول اولکز » دیمک ، بودنیادہ ابدیت
مستحیل و ہر ساعت اولمک ممکن اولدیفندن
غفلتدہ قالمایکز ، دنیادہ مالک اولدیفکز شیلردن
هیچ برینی دار آخرتہ یرلکدہ کتورہ مزسکز ،
سزکلہ برابر یالکز اعمال صالحہ کر قالیر ، اونک
ایچون دائماً « الباقیات الصالحات » ی خاطر لایوب
آیلکلر ایشمکہ چالشکز ، دیمکدر . بو حکمتہ
مبنی شو اعمال صالحہ سرمایہ سنی چوغالتیق
ایچون ہر مسلمان موتی تمنی دکل ، چوق
یشامنی اللہدن تمنی ایدر . بویلہ اولدیفی ایچون

دکدر . بونک معناسی انسانک قلبنده ونظرنده
اللهدن باشقه بر شی قالماسیدر . مجدد الف
ثانی امام ربانی نک تحقیقه کوره سیر وسلوکک
ایلك مرتبه سی سیر الی الله در ، بوده بر حرکت
علمیه دن عبارتدرکه بوندن مقصد ادنا علمدن
اعلا اولان علمه ونهایت واجب الوجودک
علمنه ارتقا ایلكدر . آتجق بویه بر علمک
حصولی کوکلدن بالجمله ممکناتک علمی طی
ایتمکله قابلدر . ایشته پیران کرامک فنا فی الله
دیدکری حالت بودر .

اسماعیل حق ایسه تعریفات سیدده دخی
موت لفظنده مذکور اولدیی اوزره اولوملری:
قیرمزی ، بیاض ، یشیل ، سیاه اولومله [۱]
تقسیم ایتدکن صکره سیاه اولوم ایچون :
« بو اولوم خلقتک جفا وأذاسنه تحملدر . بو
اولوم قنای الله درکه جمیع افعالی فعل محبوبده
افسادر . » دیور . بو تعریفلر کوسرتیبورکه
قنای الله روحک روح کلی به قاووشماسی دکدر .
والحاصل انسانک بالخاصه کندی وجودی ،
کندی حقیقت ذاتیه سی اولان حق کورمسنه
مانع بربرده کیدر ، آرهدن بورددی قالدردق ،
یعنی اللهدن باشقه هر نه وارسه جهلشنی نظرنده
محو ایلك فنا مرتبه سیدر . بو مرتبه نک نتیجه سی
بقاعد اولنور . زیرا « قانی آریوب ، آقوب
کندکده باقی ظهور ایدر . ومن بعد حکم باقینک
اولور . » ایشته موت ارادی بوضورتله میسر
اولان حیات حقانیه در .

موت طبیعی به کلنجه علمای کرامک بو

[۱] قیرمزی اولوم نفسه مخالفت ، بیاض اولوم

آجق ، یشیل اولوم یلمای خرقة کیمک یعنی قناعتدن
کتابه در .

تفسیرلرده یوسف علیه السلامک «توفی مسلماً»
دیبه رک موتی نیچون تنی ایتدیکنی اوزون
ارزادی به تدقیق ایتشار ، فخر رازی بونی
دقیق بر صورتله تأویل ایلشدر . خلاصه
مثوبینک اوحکایه سی ایفاظ مقصدینه میندر .
اوحکایه یی تعقیب ایدن دیکر حکایه نک « صبح ،
حشر کوکلست ای مستحیر . حشر اکبر
قیاس ازوی بکیر » کبی بیلری مشتمل اولماسی
خالق بو انباهه دعوتده تأکید ایچوندر . کله لم
فنا مسئله سنه : الک معتبر تصوف کتابلرندن برسی
اولان رساله قشیریده : « فنادن مقصد بر تعریفه
کوره انسانک جمیع مخلوقات حقک مخلوق
کورمسندن ودیکر بر تعریفه کوره اوصاف
مذمومه واخلاق مردوده دن واز کچمه سندن
عبارتدر » دنیلور . تعریفات سیدده ایسه : « الفنا
سقوط الاوصاف المذمومه کا ان البقاء وجود
الاوصاف المحموده . والفنا فنا آن احدها
ماذکرناوهو بکثرة الرياضة والثانی عدم الاحساس
بعالم الملك والملکوت وهو بالاستغراق فی عظمة
الباری ومشاهدة الحق » دنیلش . شو تعریفه کوره
فنانک ایکنجی درجه سنه چقان کیمسه ارتق
عالم ملک وملکوتی حس اتمه یور ، یالکیز حقک
عظمت وکالی قارشیسندن مبهوت وبهوش
قالور . ایشته او قدر . رجال نقشبندیه عندنده
« قنای الله » سالک ارادت بشریه سی نارمحتله
یا قاسیه ، لفظه جلالک معناسی دائماً درین
درین دوشونمسیله ، ونهایت کندی بنلکندن
کچمسیله حاصل اولور . بوسایه ده حاصل اولان
فنا واسطه سیله سالک ، حقه واصل اولور ، فقط
بو وصول حاشا ، الله ایله اتحاد ویا اللهه حلول

مذهبى كنجى بومذهبى كوره ده انسانك بعدالموت دوام حياتى اعمالى واسطه سيله در . يعنى حياتك مدار ديموميتى عملدر . بو مذهبك سالكلارى «كارمان» يعنى عملى بر موجود جسمانى كى اعتقاد ايدىورلر ، اونلرجه ماده علم عملدر؛ و (صامصارا) تعبير ايتىدكلرى روحك قابلدن قابله دور وسير ايملى اعتقادى بر عقيدة اساسيه در . ايشته بودانك همى انسانلرى بو صامصارادن يعنى دوردن قورتارمغه معطوف اولمشدى . بودايه كوره هر نه شكلده اولورسه اولسون طوغمق ودينايه كلك بر ائدر ، ائلدن قورئلق نيروانادر . بىنا عليه نيروانا ايچون وارئلى افئا ائتمك لازمدر . بونكه برابر بودا بونى قبول ائتمهش ، بو سؤاله آچىق جواب ويره مش : نيروانا وجودميدر ؟ عدميدر ؟ بودا مذهبي نيروانا ايچون بو محو وجوددر ديه نلرى ده محو وجود دكلدر ديه نلرى ده رد ايدىيور . بونكه برابر نيرواناك مثبت برتعريفى اولمق اوزره بو ، قابلدن قابله ، شكلدن شكله دينايه كلوب كبرى كيتمكدن قورئلمقدرد . شو ايضاحانه كوره (نيروانا) ايله بزم صوفيهك فنا فى اللهى آردنده ايجه مهم فرقلى واردر .

§ ۳۷ نجى صحيفه ده : «زمانىز فلسفه سى حياتى تعذيب ويا تحقير ائتمكى برضالالت مدهشه اولمق اوزره تلقى ايتديكندن فلسفه صوفيهك بو تعليماتى اخلاق اجتماعيه ايچون يك مضر برعامل منوى اولمق اوزره تلقى ايدر» دئيلمشدر . آئىق حياتى تعذيب ويا تحقير ائتمكى زمانىز فلسفه سندن چوق اول دين ميين احمدى رد ايتمشدر . اساساً فرائض دينيه مترك هر بريسى طهارتانه

خصوصده كى اعتقادلرى شوندىن عبارتدر : «موت عدم محض وقاى صرف دكلدر . بلكه روحك بدن تعلقك انقطاعى واوئدن مفارقتى ، وبرداردن ديكر داره انتقاليدر . روح اولور فنا بولور ديه نلر ملحددر . تناسخده قائل اولانلر ملحددر .»

روح اعظمه كنجى حضرات صوفيه عئندنه بوندىن مقصد ذات اقدس احديتك ايلك ياراعمش اولديقى حقيقت محمديه دركه دها باشقه نامرله ده ياداولتور .

كله نيروانا يه : هند مذهبى نجه بوكا وريلىن معنا بربرينك عيى دكلدر . زيرا بو مذهبىك الله ، روح وبقا مسئلهلرى حقتده كى تلقيلرى بربرينه بگزهمز . بو مذهبىك هيستنده نيروانا ياخود پالى لهجه نجه نيانا يعنى سلامت مطلوبدر . ائىق براهمان مذهبده نيروانا شعور وادراكى تعطيل وافئا ائتمكدن عبارت اولديقى حالده اليوم هندستانده بيوك بر موقى وبودا مذهبىك رقبى اولان ژانيا مذهبده بسبتون باشقه برشيدر . زيرا ژانيا مذهبده وحدت وجوده دكل كثرث وجوده اعتقاد اولتمقددر . بو عقيدة كوره روحلر من الازل اجساده ملاصق اولوب عوالم مابيتنده مباديا تبديل اشكال ايله دور وسير ايدرلر . ارواح انسانيه دخى ابدانه مربوط اولوب تاثيرى «كارمان» يعنى عملدن عبارتدر . ايشته انسانى حيات جسمانيه دن وبودور مسالدىن تخلص ائتمهك چارهمى بو عملى هر نه شكلده متجلى اولورسه اولسون تعطيله وابسته در .

ژانيا مذهبده نيروانا بودر . زيرا اونلرك عئندنه روح لايزالدر ، غير قابل افتادر . بودا

اول نه کبی دین و مذهب لک کلوب کچدیکی
تاریخ لک تفصیلاتیه کوستریور. بونکه برار
طریق علیه نک جمله سی سلسله نسبتلرینی عنقه
صحیحه ایله سیدالمرسلینه ایصال ایتمکده متحد
ومتقدر. هر حالده بونلر ایچنده نه هنددن
ونه نوفلاطونیه دن حرف واحد بیلن یوقدر.
ایشته بو بویه ومنبع اوراسی اولدینی حالده
بو مسئله لر وقییه ینه علما ایله مشایخ آره سنده
بر چوق مناقشاتنه سبب اولمشدی. فکر
فاصرانه بجه فطرت وقابلیت مخصوصه یی حائر
بعض خواص واصفیانک نتیجه عملیه یی تهذیب
اخلاق و تربیه نفسدن عبارت اولان طریق
ریاضته سلوک ایش اولمالرینه برشی دیمکه هیچ
برحقمن اوله ماز. بلکه عصرک ایجابانه موافق
بعض تعدیلات واصلاحات ایله بو مسئله عائد
تشخیلانک بر چوق فوائد اجتماعیه تأمین ایده جکه
قائلن.

محمد علی عینی

تورک بوبوکلری

- ویاخود -

تورک آدلری

ایلفازی = آرتیق اوغوللارندن اوچونجی
حکمدارک آدیدر. نجم الدین آدینی دخی داشیردی.
ایلیک ضانه = تورکستان و اوغور خانلرندن.
[۴۰۳ هـ] تاریخنده اولمشدر. دوغروانی سوهه،
جومرد و بیکیک برپادشاه ایش. [۳۸۹] سنه سنده
ایرانده کی سامانی دولتی اورتادن قالدیران بوادشاه.
هدر. تولکهنی کیشله نیش ورنکیکن ایش ایش.
برآدی [نصر بن علی] در.
ایجو — امیر محمود شاه دیبلکه دخی طایفه شدر.

باشلار؛ هپسنگ فردی واجتماعی چوق فائده لری
کافل اولدینی قطعاً ثابتدر. بوندن باشقه
عبادتلری حدندن فضله چیقارمغه ده جواز
یوقدر. صحیح بخاری و مسلمده کی احادیث
نبویه باقیلنجه بو حقیقت تماماً آکلاشیلر.
صحیح مسلمک اوچنجی جلدنده ۱۶۲ نجی صحیفه
ده کی صوم الدهر مسئله سنده بی ذیشان افندمزک
عباده بن عمروه خطاباً شرفصا در اولان
أمرلری نه قدر عالیدر. [... فان لزواجک علیک
حقاً ولزورک علیک حقاً ولجسدک علیک حقاً ...].
عباده بن عمروک صوم دهی طو تدینی وهر کیجه
قرآن او قودینی رسول اگر مه خبر ویرمشلر
بی محترم عبداللهی چاغروب صورمش اوده
أوت اویله در جوابی ورنجه : « سنک اوزرکده
زوجه کک ، زورینک یعنی زیارتچینک ، جسدیکک
حق وارددر اولری ده ایضا ایتمک لازمدر .
اوروج طونا جقه سک صوم داودی طوت یعنی
برکون اوروج طوت ، برکون نه ! » یورلمشدی .
۱۶۴ نجی صحیفه ده ایسه ینه بو حادته شویله
روایت اولتور : عباده بن عمر حضور فخر
المرسلینه جلب اولنوب ناصل اوروج طو تدینی
صورلدقن صکره کندیسنه : [الم اخر انک
لقوم ولا تفطر وتصلی اللیل . فلا تفعل فان
لعینک حظاً ولنفسک حظاً ولا هلك حظاً ، فسم
واقطر وصل ونم وحم] یورلمشدر .
خلاصه سیدالمرسلین اقدمن هر اعضانک حق
ویرلمسنی و حقوق عائله و زوجه یه رعایت اولتماسنی
امر ایتمشدر .

بوراده مهم بر سؤال ایراد اولنه بیلر .
او حالده صوفیه نک ریاضت ، عزلت ، و خلوتلری
زرددن کلیور و ناصل مشر و عدد ؛ اسلامدن